

Foorumi 2017: Monipuolisesti avoimesta julkaisemisesta

Fakta Julkaistu 23.11.2017 klo 14:17 Kirjoittaja Tommi Kutilainen

Tämän vuoden Avoimen tieteen ja tutkimuksen foorumin teemana oli avoin julkaisemien. Tilaisuuden avauspuheenvuoron piti tiedeasiantuntija Erja Heikkinen (OKM). Hän hahmotteli puheessaan avoimen tieteen tulevaisuutta Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen jälkeen.

”On ollut käsitys, että tulee jysäys ja äkkipysäys ja tähän tämä loppuu – näin ei käy. Jatkamme yhdessä eteenpäin”, Erja Heikkinen totesi.

Erja Heikkinen kertoi, että toiminta jatkuu hankkeen päättymisestä huolimatta. Kuva Pekka Järveläinen CC BY 4.0

Erja Heikkinen nosti avoimen tieteen koulutuksen merkittäväksi saavutukseksi: ”Avoin tiede pitää saada koulutuksen avulla oletusarvoiseksi toimintamalliksi, osaksi hyvää tieteentekemisen tapaa.”

Seuraavista askeleista Erja Heikkinen nosti esiin kansainvälisen yhteistyön. ”Kansainvälisyys on edellytys, ja Euroopassa on huomattu työ, mitä Suomessa on tehty avoimen tieteen eteen”, Erja Heikkinen sanoi. Ministeriön ohjausvälineitä avoimuuden edistämiseksi ovat rahoitus, lainsäädäntö ja ohjaus. Esimerkiksi OKM:n ja Suomen Akatemian välisessä tulossopimuksessa on tavoitteet avoimuudelle.

Erja Heikkinen totesi vaikuttavuuden tulevan laajan toimijakentän kautta ja erityisesti hän korosti Tieteellisten seurain valtuuskunnan toimintaa.

Avoimuuden palkinto OKF:n Avoimen tieteen työryhmälle.

Avoimuuden palkinnon 2017 sai Open Knowledge Finlandin Avoimen tieteen työryhmä. Open Knowledge Finlandin aloitteet kustantajahintatietojen keräämisessä sekä avointa julkaisemista tukevat Tiedonhinta- ja No deal, no review -kannanotot ovat tuoneet esille tutkijoiden tuen avoimelle julkaisemiselle ja osaltaan auttaneet FinELibiä sen vaikeissa neuvotteluissa tieteellisten aineistojen lisenssimaksuista suurten tieteellisten kustantajien kanssa.

FinELib ja Elsevier sopimukseen

Anu Alaterä kertoi FinELibin neuvotteluista. Kuva Pekka Järveläinen CC BY 4.0

Tietoasiantuntija Anu Alaterä (Kansalliskirjasto) esitteli FinELibin julkaisuneuvotteluiden tilannetta. Alaterän mukaan maailmanlaajuinen visio on lisätä avoimien artikkelien määrää nopeasti ja sitä kautta kaataa maksumuurit.

Alaterä kertoi, että FinELib ja tiedekustantajista suurin, Elsevier, ovat löytäneet neuvotteluissa yhteisymmärryksen. Sopimuksen yksityiskohdat kerrotaan, kun sopimus on allekirjoitettu. Elsevier-neuvotteluista Alaterä kertoi, että kustantajat ovat tarkkoja julkisesta imagostaan ja Elsevieriin vaikutti Unifi ry:n, OKF:n ja tutkijoiden selkeä viesti. ”Tutkijoiden vaatimuksilla on ollut vaikutusta. Kustantajien asenteissa on tapahtunut muutos”, Alaterä sanoi.

FinELibin tavoitteena on saada neuvotteluissa kohtuulliset hinnat, tiedon avoimesti saataville ilman viivettä ja siirtymisen avoimuuteen ilman lisäkustannuksia. Sopimusmalleista Alaterä totesi, ettei ideaalimallia ei vielä ole olemassa. ”Eri malleja kokeilemalla saamme arvokasta tietoa ja kokemusta. Seuraava sovittava malli ei välttämättä ole samanlainen.”

Paljon lyhyessä ajassa

Tutkimusasioista vastaava ylijohtaja Riitta Maijala (Suomen Akatemia) on seurannut läheisesti ATT-hankkeen toimintaa, aluksi hankkeen strategiaryhmän puheenjohtajana (2014-2016) ja myöhemmin Akatemian ylijohtajana. Riitta Maijala kertoi, että Akatemia on sitoutunut edistämään avoimen tieteen arkipäiväistymistä nyt ja jatkossa.

Riitta Maijala kertoi, että Akatemia on sitoutunut edistämään avoimen tieteen arkipäiväistymistä.
Kuva Pekka Järveläinen CC BY 4.0

”On tapahtunut paljon lyhyessä ajassa. Tiede on kansainvälistä ja olemme aallonharjan huipulla viemässä asioita eteenpäin. Monet maat, kuten UK, Hollanti ja Ranska, tiukentavat avoimuuden vaatimuksiaan. Avoimuus on trendi, mihin suuntaan olemme menossa.”

Akatemian rahoittamien tutkimustulosten avoimuus on hyvää kansainvälistä keskivertotasoa. Vuonna 2017 jätetyissä loppuraporteissa mainituista vertaisarvioituista artikkeleista 48,5 % oli julkaistu avoimesti. Nämä hankkeet olivat alkaneet pääosin vuosina 2010 - 2012, jolloin avoin julkaiseminen ei vielä ollut edellytyksenä. Yli 2/3 rahoitetuista hankkeista kertoi avanneensa tutkimusaineistonsa jatkokäytettäväksi.

Jukka Mönkkönen kaipaa käytännön toimia

Jukka Mönkkönen muistutti, että avoimuus ei ole vain ylätasoa käsitteitä, vaan sen pitää läpäistä koko prosessi ensimmäisestä tutkimusideasta lähtien. Jukka Mönkkönen on Itä-Suomen yliopiston rehtori ja Suomen yliopistot UNIFI ry:n uusi puheenjohtaja vuosille 2018-2019.

”Tärkeintä on arjen taso, avoimuus on saatava osaksi normaaleja käytäntöjä kaikille tasoille ja koko yhteiskuntaan”, sanoi Jukka Mönkkönen. ”Datan määrän eksponentiaalinen kasvu suorastaan pakottaa ihmiskunnan avoimuuteen.”

Jukka Mönkkönen haluaa hässäköitä avoimen tieteen avulla. Kuva: Pekka Järveläinen CC BY 4.0

Mönkkönen totesi, että Mönkkösen mielestä avoimen tieteen avulla meidän pitää muuttaa ajatteluamme ja toimintakulttuuriamme, luoda uutta, saada aikaan hässäköitä. Lineaarinen jako yliopistojen perustutkimukseen, AMK:jen soveltavaan tutkimukseen ja yritysten innovaatioihin on tehotonta.

Avoimen julkaisemisen malleja

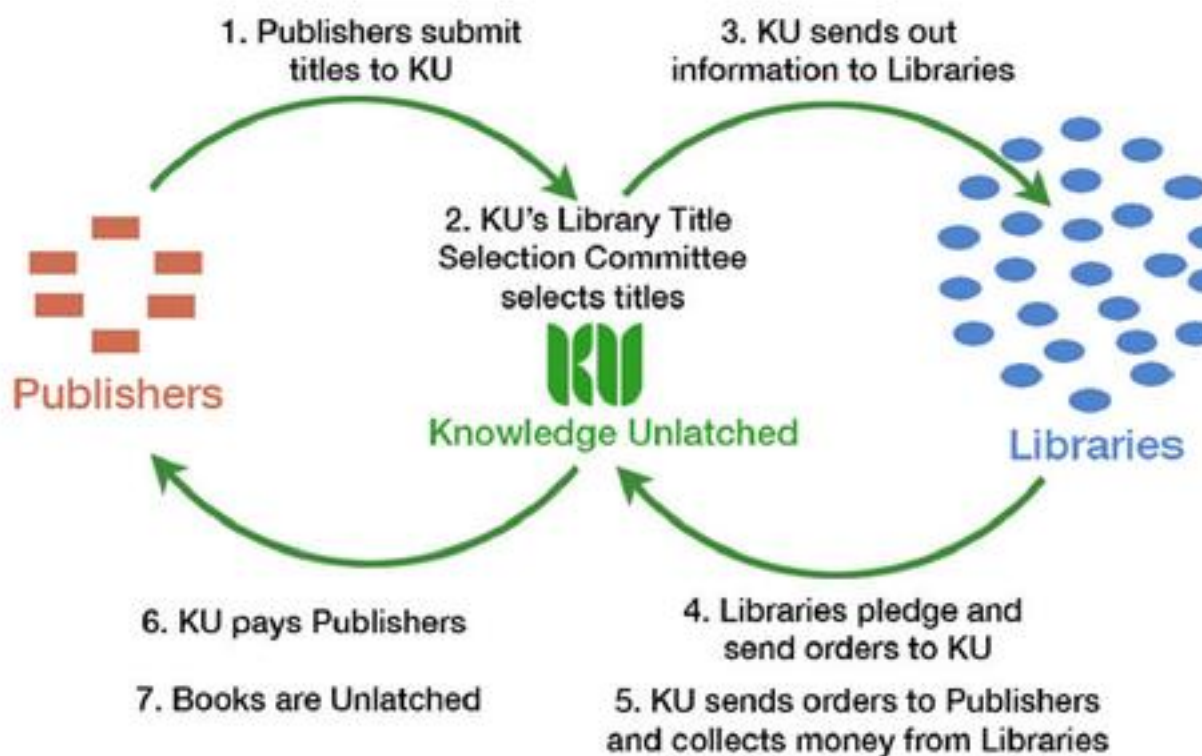
Dr. Sven Fund esitti Knowledge Unlatchedin avoimen julkaisemisen mallia. Kuva: Pekka Järveläinen CC BY 4.0

Foorumin iltapäivän englanninkielisessä osuudessa Sven Fund ja Martin Moyle esittivät avoimen julkaisemisen malleja.

[Knowledge Unlatchedin](#) johtaja Sven Fund esitteli KU:n avoimen julkaisemisen mallia. Knowledge Unlatched on kehittymässä avoimeksi OA-rahoitusalueeksi, joka sijaitsee kirjastojen ja kustantajien välimaastossa ja auttaa koordinoimaan kustannustenjakoa kustantajien ja kirjastojen välillä. KU on keskittynyt humanistisiin ja yhteiskuntatieteellisiin monografioihin ja laajentaa toimintaansa testillä 21 lehden kanssa. Humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä noin 40 % tutkimustuloksista julkaistaan artikkelimuodossa.

”Markkinoiden läpinäkyvyys on rahaa tärkeämpää. Kaksoisrahastuksen (double dipping) estäminen on iso prioriteetti KU:lle”, Sven Fund sanoi.

KU Select 2017: The Model

Knowledge Unlatchedin malli. Kuva Sven Fundin esityskalvoista.

University College Londonin kirjaston palvelujohtaja Martin Moyle kertoi UCL Pressin kokemuksista. Ottamalla julkaisemisen omiin käsiinsä yliopisto tukee koko tutkimuksen elinkaarta ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus kasvaa, kun tutkimustulokset ovat avoimesti kansalaisten ja päättäjien saatavilla. Panostamalla omaan kustantamoon UCL haluaa varmistaa tehokkaan julkaisemisen ja tieteen disseminaation. UCL Press on UK:n ensimmäinen täysin avoin yliopistokustantamo.

UCL Press aloitti julkaisemalla muutaman nimikkeen vuonna 2015. Tavoitteena on 50 kirjaa vuodessa 2018 mennessä. UCL Press julkaisee vertaisarvioituja monografioita, editoituja teoksia ja oppikirjoja. Painettuja kirjoja myydään keskimäärin 100 - 200 kappaletta ensimmäisenä julkaisuvuotena ja e-kirjojen myynti pientä. Latauksia on yhteensä 566 451 kesäkuusta 2015 lähtien ja ladatuin kirja on [How The World Changed Social Media](#) (Daniel Miller et al.), 149 295 latausta maaliskuusta 2016.

Martin Moyle (UCL) kertoi okemuksista, kun yliopisto ottaa julkaisemisen omiin käsiinsä. Kuva: Pekka Järveläinen CC BY 4.0

Moyle esitteli UCL Pressin [BOOC](#)-mallia, joka on tulevaisuuden malli akateemisille kirjoille. BOOC on Books as Open Online Content eli kirjat rikkaina, jatkuvasti kasvavina verkkosisältöinä.

Preprinteistä normikäytäntö

Wellcome Trust Open Researchin johtaja Robert Kiley esiintyi Foorumissa videolinkin kautta. Wellcome Trust on maailman toiseksi suurin yksityinen bio- ja lääketieteellisen tutkimuksen rahoittaja. Wellcome Trust Open Research haluaa tutkimustulosten jakamisesta nopeampaa, läpinäkyvää, toistettavaa ja kustannustehokasta.

Robert Kiley näki preprintit yhtenä tapana nopeuttaa disseminaatiota ja Wellcome Trustilta rahoitusta hakevat voivat viitata hakemuksissaan preprintteihin. Kileyn mielestä tutkimusympäristö on muuttunut: avoin julkaiseminen on valtavirtaa, mutta sen kustannukset ovat nousseet, mikä antaa heikkoa näyttöä markkinoiden toiminnasta. ”Julkaisemisen ekosysteemi jatkaa kehittymistään. Biotieteissä preprinteistä tulee normikäytäntö ja avoin signeerattu vertaisarviointi tulee laajasti käyttöön.” Muita Kileyn esittämiä visioita tulevaisuudesta olivat toiminallisten artikkelien

tuleminen staattisten dokumenttien sijaan ja ”freemium-mallin” tuleminen, missä kustantajat tarjoavat read only -kopion ilmaiseksi ja tulonlähteinä ovat muut palvelut.

Kustantajien avoimuuden arvioinnista

Anna Björk (Open Knowledge Finland, Oxford Research) esitti ATT-hankkeelle tehtävää selvitystä suurten kansainvälisten tiedekustantajien avoimuudesta ja avoimuuden mittaamisesta. Ryhmän tehtävänä on ehdottaa indikaattoreita, pistekorttia, suuren kansainvälisten akateemisten kustantajien arviontiin. Loppuraportti on tulossa joulukuussa 2017 ja tässä esityksessä Anna Björk esitti alustaa versiota. ”Pääkysymyksenä on minkä avaintekijöiden pitäisi olla mukana arvioinnissa, miten nämä tekijät määritellään ja miten niitä vertaillaan.”

Factor	0	1	2	
Number of OA journals	0%	<50%	50-99%	
Costs	>2000e	1000e-2000e	500-1000e	
Licensing	Publisher's own licenses only	CC-licenses + publisher's own licenses	CC-licenses only (incl. more restrictive CC)	
Self-archiving	No support or lack of policies offer self-archiving	Post-print self-archiving allowed with embargo for most of publishers journals	Pre- and post-print self-archiving allowed in all publishers journals within 6 month STM to 12 month HSS embargos	Pre-archiving publishers
Data mining	No metadata available for download	Data available to be used on publisher's server	Substantial data available for download	Metadata contents download data mining software
Open Citation	Not promoting open citation			Promoting
Accessibility to information	Data completely missing	Data partly missing	Data unclearly presented	Data in o
Activities to promote OS	No OA options	Discounts or partial journal offsetting	Substantial support for and transition towards full OA	Full off authors publishe p

Foorumissa esitetty alustava pistekortti kustantajien avoimuuden arvioimiseksi. Kuva Anna Björkin esityskalvoista.

Alustavat indikaattorit:

- Avoimien julkaisuiden määrä suhteessa kustantajan kaikkiin julkaisuihin (OA-%)
- Avoimen julkaisemisen kustannukset sisältäen sekä avoimet lehdet (gold) ja hybridijulkaisut
- Creative Commons -lisenssien käyttö
- Itsearkistointia koskevien toimintatapojen rajoittavuus ja läpinäkyvyys
- Oikeus tiedonlouhintaan ja käytettävissä olevat työkalut
- Avoimen viittausdatan saatavuus

- Avoimeen saatavuuteen liittyvän tiedon saatavuus
- Toimet avoimen tieteen edistämiseksi

Anna Björk esitteli selvitystä suurten kansainvälisten tiedekustantajien avoimuudesta ja avoimuuden mittaamisesta Kuva: Pekka Järveläinen CC BY 4.0